

XORIJIY DAVLATLARDA TALABALARGA MOLIYAVIY YORDAM DASTURLARI VA ULARNING TA'LIM SIFATIGA TA'SIRINI TAHLILI

Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi

Toshkent shahridagi Puchon universiteti magistranti

mirzaevamukhlisa01@gmail.com

Kalit soʻzlar: moliyaviy yordam, ta'lim sifati, samaradorlik, natija, muhokama, ta'sir, iqtisodiyot, moliya, moliyaviy yordam dasturlari, xorijiy tajribalar

Annotatsiya: Xozirgi kunda oliy ta'lim sifati yanada takomillashtirish ishlari amalga oshirilmoqda. Xususan, oliy ta'lim tashkilotlarida tahsil olishni istagan yoshlar uchun davlat ta'lim standartlariga muvofiq nodavlat oliy ta'lim tashkilotlarining ham soni ortib bormoqda. Bu albatta bakalvr darajasiga yetishmoqchi bo'lgan yosh-avlodga imtiyozli shaklda, hamda oliy ta'lim tashkilotlari orasida konkurent munosabatlarning o'rnatilishini, ta'lim sifati yanada oshirishni talab qiladi. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanib borishi natijasida, oliy ta'lim tashkilotlarida tahsil olayotgan talabalarga ham moliyaviy yordam dasturlarining joriy qilingani bejiz emas.

Kirish

Yangi O'zbekistonning asosiy ustuni – bilim, ta'lim va tarbiya bo'ladi! Bilamizki mamlakatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoyev tomonidan yoshlarga bo'lgan e'tibor, yoshlarga bo'lgan ishonch yuqori. Yoshlarimizning faolligi, Vatanimiz taqdiri va taraqqiyotiga befarq emasligi, ertangi kunga katta umid va ishonch bilan qarayotgani barchamizga g'urur va iftixor bag'ishlaydi.[1] Talabalarning moliyaviy yordami oliy ta'lim olish imkoniyati va sifati ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Butun dunyoda talabalar motivatsiyasi, muvaffaqiyat darajasi va ta'lim olish imkoniyatiga ta'sir qiluvchi turli xil moliyaviy yordam modellari mavjud. Ta'lim tizimini isloh qilishga intilayotgan O'zbekiston xorijiy mamlakatlar tajribasidan qimmatli saboq olishi mumkin. Ushbu paragrafda biz xorijiy mamlakatlardagi talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifati ta'sirini ko'rib chiqamiz hamda O'zbekistonga tegishli tavsiyalarni beramiz.

Davlatimiz rahbarining - O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi farmoni¹ ta'lim tizimini rivojlantirish borasida tub burilish yasadi. Mazkur Farmonda yurtimizdagi oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni

¹ 2019-yil 8-oktabr, PF-5847-son Farmoni O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi

modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish ustuvor maqsad etib belgilandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Birlashgan Arab Amirligi davlatiga joriy yilning mart oyida amalga oshirgan rasmiy tashrifi doirasida ustuvor sohalarda amaliy hamkorlikni rivojlantirish bo'yicha kelishuvlarga erishildi. Shuningdek, BAAda O'zbekistonning yuqori martabali hukumat delegatsiyasi o'rtasida strategik sheriklik munosabatlarini faollashtirish bo'yicha ikki mamlakat davlat ishlarida bilim va tajriba almashish orqali uchrashuv bo'lib o'tdi.

Dasturlash sohasida, "Dubai Future Foundation" jamg'armasi bosh direktorining o'rinbosari Abdulaziz Al-Jazairi jamg'armaning "One Million Arab Coders" loyihasini O'zbekistonga eksport qilish imkoniyatlarini o'rganib chiqish taklifini bildirdi. Ishchi guruh ushbu konsepsiyani o'zbek kontekstiga moslashtirish va "One Million Khorezmi Coders" nomli mahalliy tashabbusni amalga oshirish uchun yuqori darajadagi rejani ishlab chiqdi. "One Million Arab Coders" - bu eng yaxshi talabalar va murabbiylar uchun ish o'rinlari, mukofotlar va stipendiyalarni taqdim etadigan umummilliy ta'lim dasturi hisoblanadi.

Ushbu tashabbus yosh avlodni kelajakda dasturlashni o'rganish orqali mehnat bozori uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan ta'minlashga qaratilgan. Dasturning maqsadi raqamli texnologiyalar bo'yicha kadrlarni tayyorlash, ularni raqamli transformatsiya orqali kelajakni yosh avlodni tushunish va boshqarish uchun zarur bo'lgan barcha usul va vositalar bilan jihozlash hisoblanadi.

Yurtimizda barcha sohalarda iqtisodiy islohotlar o'tkazish davrida ta'lim tizimini moliyaviy sog'lomlashtirishning strategik yo'nalishi, byudjetdan tashqari mablag'lar, ya'ni tadbirkorlik faoliyatidan mablag'larni jalb etish hisobiga moliyalashtirishning yangi manbaidan foydalanish hisoblanadi. Bu chora ta'limni jahon miqyosida rivojlantirishning ob'yektiv qonuniyati hisoblanadi². Shunday ekan, O'zbekistonda ta'lim tizimining moliyaviy boshqaruvini takomillashtirish orqali malakali mutaxassislar tayyorlashning yangicha boshqaruv tuzilmalarini tashkil etish va boshqaruvning zamonaviy shakl va usullaridan foydalanish dolzarb muammolardan biri deb aytish mumkin. Buning uchun, avvalo, ta'lim tizimini davlat tomondan moliyaviy qo'llab quvvatlash, mavjud mablag'lardan samarali foydalanish hamda oliy ta'lim muassasalariga byudjetdan tashqari mablag'larni jalb etishni takomillashtirish muhim o'rin tutadi.

Negaki, ta'lim muassasalarini yetarlicha mablag' bilan ta'minlamay turib, sifatli ta'lim tizimini talab etish oxir-oqibatda ushbu soha samaradorligiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatishi mumkin. Byudjetdan tashqari mablag'larni jalb qilish yo'nalishlari va usullarini qo'llashda ta'lim sohasi rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimini o'rganish

² Byudjetdan tashqari mablag'lar topish bo'yicha xorijiy tajribalar. Byudjetdan tashqari mablag'lar topish faoliyati yo'nalishlari. Yo'ldasheva Muhayyo Saparbayeva

va mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy ahvolidan kelib chiqqan holda, o'zimizga moslashtirib, xorij tajribasidan foydalanish maqsadga muvofiq deb o'ylayman. Ta'lim tizimi rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasidan bizga ma'lumki, AQSH va Yevropa mamlakatlarida aksariyat ta'lim muassasalari xususiy tarzda ochilgan yoki bo'lmasa mamlakatdagi birorta yirik korporatsiyalari vasiyligida ochilgan. Bu esa ta'lim muassasalarini bir nechta manbalar hisobiga moliyalashtirilishiga olib keladi.

Qolaversa, turli xil grant dasturlar, turli xil ta'lim va konsalting xizmatlari hamda homiylik asosida qo'shimcha mablag'larni jalb qilish lozim. Bu jarayonlarga bevosita ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilari va ishchi-xodimlarini ham jalb qilish mumkin. Hozir ko'plab davlatlarda natijaga qarab moliyalashtirish tartibi ta'lim tizimiga keng joriy etilmoqda. Bunda byudjet mablag'larini ajratish ma'lum bir maqsadga erishishga qaratiladi. Odatda, byudjet mablag'lari bitiruvchilar sonidan kelib chiqqan holda ajratiladi. Daniya, Finlyandiya, Isroil, Gollandiya kabi bir qator davlatlarda shunday moliyalashtirish tartibi joriy qilingan.

Rivojlangan jahon mamlakatlarning ayrimlarida oliy o'quv yurtlariga kirish uchun hech qanday imtiyozlar belgilanmagan, ayrimlarida esa fuqarolar uchun bir qancha imtiyozlar ajratib berilgan. Oliy ta'limdagi imtiyozlarni Germaniya misolida ko'rib chiqadigan bo'lsak: Germaniya fuqarolari, xususan, Germaniyada o'rta ta'limni tamomlaganlar, davlat universitetlariga hujjat topshirishda ma'lum imtiyozlardan foydalanishlari mumkin. Bu imtiyozlar, birinchi navbatda, mahalliy aholining oliy ta'lim olish imkoniyatini osonlashtirishga qaratilgan.

Quyidagi mazkur imtiyozlarning turlari keltirilgan:

1) Kvota va ajratilgan joylar: Ba'zi nemis universitetlari mahalliy aholi uchun mavjud o'rinlarning ma'lum foizini saqlab qo'yishadi, ya'ni qabul kvotasining bir qismi mahalliy yoki shtatdan kelgan abituriyentlar uchun maxsus ajratiladi. Bu mahalliy fuqarolarning o'qishga kirishda adolatli imkoniyatga ega bo'lishini ta'minlash uchun amalga oshiriladi.

2) Ba'zi dasturlar uchun ustuvorlik: Ba'zi hollarda Germaniya fuqarolariga mahalliy mehnat bozori yoki jamiyat ehtiyojlarini qondirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan maxsus daraja dasturlariga qabul qilishda ustuvorlik berilishi mumkin. Bu ko'pincha o'qitish, tibbiyot yoki talab yuqori bo'lgan boshqa sohalar bilan bog'liq dasturlarda ko'rinadi.

3) Mintaqaviy qabul siyosati: Germaniyaning ayrim shtatlari universitet bilan bir xil shtatda yashovchi abituriyentlarga ustunlik berib, mintaqaviy qabul siyosatini amalga oshirdi. Bu mahalliy ta'limni qo'llab-quvvatlash va talabalarni o'z davlatlarida o'qishga undash uchun amalga oshiriladi.

4) Quyi Numerus Clausus (NC) talablari: Qabul qilish cheklovlari bo'lgan dasturlarda (Numerus Clausus) Germaniya fuqarolari xalqaro yoki mahalliy bo'lmagan abituriyentlarga nisbatan pastroq talablarga ega bo'lishi mumkin. Bu dastur va

universitetga qarab farq qilishi mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, bu imtiyozlar universal emas va Germaniyadagi universitetlar va shtatlar o'rtasida farq qilishi mumkin. Qabul qilish talablari va siyosatlarini vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin, shuning uchun Germaniya fuqarolari uchun imtiyozlar va qabul mezonlari bo'yicha eng aniq va dolzarb ma'lumotlarni olish uchun maxsus universitet veb-saytiga murojaat qilish yoki ularning qabul komissiyasiga murojaat qilish yaxshiroqdir. Ya'ni belgilangan imtiyozlar barcha universitetlar uchun amal qilmaydi.

Janubiy Koreyada mahalliy fuqarolarning universitetga kirishiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan muayyan qonuniy imtiyozlar va qoidalar mavjud.

- Muntazam qabul: Janubiy Koreya universitetlarida odatda mahalliy talabalar uchun kvota mavjud bo'lib, ular muntazam qabul deb nomlanadi. Ushbu kvotalar mahalliy fuqarolar uchun ma'lum miqdordagi o'rinlarni ajratib, ularga xalqaro talabnoma beruvchilarga nisbatan imtiyozli rejimni taqdim etadi. Muntazam qabullar kollejga kirish milliy imtihoniga asoslanadi, ya'ni Kollejning o'qish qobiliyati testi (CSAT), shuningdek, o'rta maktab baholari va darsdan tashqari mashg'ulotlar kabi boshqa mezonlar.

- Maxsus qabul: Janubiy Koreya universitetlarida muntazam qabullardan tashqari, mahalliy fuqarolarning muayyan guruhlari uchun maxsus qabul yo'llari yoki kvotalar bo'lishi mumkin. Ushbu maxsus qabullar sport yutuqlari, badiiy iste'dodlar yoki boshqa ajoyib qobiliyatlar kabi omillarga asoslanishi mumkin. Masalan, sportchilar, musiqachilar yoki kam ta'minlangan abituriyentlar uchun alohida qabul yo'llari bo'lishi mumkin.

- Mintaqaviy imtiyozlar: Janubiy Koreyaning ba'zi universitetlari mamlakatning muayyan mintaqalari yoki viloyatlaridan kelgan abituriyentlarga ustunlik beradi. Ushbu mintaqaviy imtiyozlar kam rivojlangan hududlardagi talabalar uchun ta'lim olish imkoniyatlarini rag'batlantirishga qaratilgan va mahalliy fuqarolarga qabul qilishda ustunlik berishi mumkin.

- Milliy stipendiyalar: Janubiy Koreya hukumati akademik iqtidorli talabalarga moliyaviy yordam ko'rsatadigan Koreya hukumati stipendiya dasturi (KGSP) deb nomlanuvchi Milliy stipendiyalarni taklif qiladi. Ushbu stipendiyalar asosan mahalliy fuqarolar uchun mavjud bo'lib, ular Koreyaning belgilangan universitetlarida bakalavriat va magistraturada o'qish uchun ishlatilishi mumkin.

Janubiy Koreyada ham xuddi Germaniya amaliyoti singari qabul qilish siyosati va qoidalari vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin va amaliyot Janubiy Koreyadagi universitetlar orasida farq qilishi mumkin. Shu sababli, fuqarolar uchun qabul qilish imtiyozlari va mezonlari bo'yicha eng aniq va dolzarb ma'lumotlarni olish uchun maxsus universitet veb-saytiga murojaat qilish yoki ularning qabul komissiyasiga murojaat qilish tavsiya etiladi. Bu albatta yurtimizdagi universitetlarga qabul qilish jarayonida ham shu holatlar mavjudligini ko'rsatadi.

Yaponiyada universitetga kirishda mahalliy fuqarolar uchun qonuniy imtiyozlar mavjud emas. Qabul jarayoni odatda akademik malaka va kirish imtihonlariga asoslanadi, bunda ham Yaponiya fuqarolariga, ham xalqaro talabalari uchun teng muomala qilinadi.

Yaponiyadagi milliy universitetlar: Yaponiyadagi milliy universitetlar hukumat tomonidan moliyalashtiriladi va ular ham yapon, ham xalqaro talabalar uchun ochiq. Milliy universitetlarga kirish talablari odatda standartlashtirilgan kirish imtihonlariga asoslanadi, masalan, Universitetga kirish uchun Milliy markaz testini topshiradilar. Ushbu imtihonlar yapon tili, matematika, tabiatshunoslik va ijtimoiy fanlar bo'yicha bilimlarni baholaydi.

Yaponiyadagi xususiy universitetlar: Yaponiyadagi xususiy universitetlar kirish imtihonlari, o'rta maktab baholari, suhbatlar va boshqa omillarni o'z ichiga olishi mumkin bo'lgan o'z qabul siyosati va mezonlariga ega. Ba'zi xususiy universitetlar qabul qilishda mintaqaviy yoki mahalliy omillarni hisobga olishi mumkin bo'lsa-da, bu imtiyozlar fuqarolikka emas, balki yashash joyi yoki maktab joylashuvi kabi omillarga asoslanadi.

Universitetga kirish imtihonlari: Kirish imtihonlari Yaponiyadagi ko'plab universitetlar uchun qabul jarayonida muhim rol o'ynaydi. Ushbu imtihonlar odatda standartlashtiriladi va akademik bilim va ko'nikmalarni baholaydi. Ular Yaponiya fuqarolari va muvofiqlik mezonlariga javob beradigan xalqaro talabalar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash uchun mo'ljallangan.

Yaponiyada ixtisoslashtirilgan qabul bo'lib: Yaponiyadagi ba'zi universitetlar ma'lum dasturlar yoki talabalar toifalari uchun ixtisoslashtirilgan qabul treklarini taklif qiladi. Ushbu dasturlarda o'ziga xos talablar yoki imtiyozlar bo'lishi mumkin, masalan: sport, san'at yoki boshqa sohalarida ajoyib ko'nikmalarga ega bo'lgan talabalar uchun iqtidorga asoslangan qabul. Biroq, bu imtiyozlar fuqarolikka bog'liq emas va ularning fuqaroligidan qat'iy nazar, barcha talabnoma beruvchilar uchun ochiqdir³.

Rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasini tahlil qiladigan bo'lsak, ularda asosan oliy ta'lim muassasalariga kirish uchun imtiyozlar deyarli ajratilmagan hisoblanadi. Barcha fuqarolar oliy o'quv yurtlariga kirishda bir xil huquqqa ega. Xorijiy davlatlar tajribasidan kelib chiqqan holda bizning oliy o'quv yurtlariga kirish yuzasidan belgilangan imtiyozlar bo'yicha qonunchiligimizga bir qator takliflarni bildirishimiz mumkin. Rivojlangan davlatlardagi oliy ta'lim tizimi va unga ko'ra qabul hamda talabalar uchun yaratilgan maxsus sharoitlar bizning mamlakatimizda va qonunchiligimizda belgilangan shart-sharoitlar to'g'risida ham so'z yuritishimiz

³ Siyosatshunoslik, huquq va xalqaro munosabatlar jurnali 68 http://t.me/sciencebox_official

mumkin. Ushbu ta'lim tizimlari orasida Garvard ta'lim tizimi xususida ham so'z yuritishimiz maqsadga muvofiq hisoblanadi. Negaki Garvard mamlakatdagi eng nufuzli o'quv maskanlaridan biri sifatida tanilgan. Garvard universiteti nomini eshitishning o'ziyoq e'tiborni tortadi. Garvard dunyodagi eng yuqori sifatli ta'lim dargohlaridan biri sifatida dunyoga tanilgan. Uning ta'lim standartlari hech kimdan kam emas va Garvardda o'qiydigan talabalarga dunyodagi eng yaxshi professorlar dars berishi kafolatlanadi. Bu dargoh 3,700 dan ortiq kurslarni taklif etadi, talabalar jahon darajasidagi laboratoriyalar va tadqiqot markazlarida o'qish imkoniyatiga ega.

Garvardning akademik muhiti talabalarga eng yaxshi ta'lim muhitini taqdim etadi. Sinf kattaligi ham o'quvchilarning muvaffaqiyatiga hissa qo'shadi. Bu talabalarga professorlardan ko'proq individual e'tibor olish imkonini beradi. Ularning talabalar va o'qituvchilar nisbati 7:1 ni tashkil etadi, bu ham talabalarga yanada diqqatli o'quv muhitini yaratib beradi. Garvardda ta'lim olish oson emas, lekin talabalar o'zlarining kelajakdagi karyeralarida ustun bo'lishlari kerak bo'lgan narsalarni aniq bilib, Garvardni tark etadilar. Garvardni tugatgan talabalar eng muvaffaqiyatli martabalarga ega bo'lishadi. Garvardning ko'plab mashhur bitiruvchilari bo'lgan, jumladan, Ralf Valdo Emerson, Tommi Li Jons, Natali Portman, Jon Kennedi, Al Gor, Barak Obama va Bill Geyslar hisoblanadi.

Garvardda saxovatli moliyaviy yordam dasturi mavjud bo'lib, mazkur dastur moliyaviy muammosi mavjud talabaga ko'maklashadi. Ularning moliyaviy yordam dasturi ehtiyojga asoslangan va ko'plab talabalar uchun Garvardda o'qish narxi mahalliy yoki shtat kollejida o'qish bilan bir xil yoki kamroq bo'ladi Garvard ma'lumotlariga ko'ra, oilalarning 20 foizi o'qish uchun hech qancha to'lamaydi va talabalarning 55 foizi Garvard stipendiyasi yordamini oladi. Agar talaba Garvardga qabul qilinsa, lekin to'liq o'qish uchun pul to'lay olmasa, u darhol universitet bilan bog'lanib, moliyaviy yordam bo'limi bilan hamkorlik qilishi va mavjud variantlarni muhokama qilishi mumkin.

Garvard universitetga qabul qilishni hech qachon moliyaviy yordam zarurligi bilan asoslamaydi. Talabani universitetga qabul qilishda bu hech qachon hisobga olinmaydi. Ular har kimning moliyaviy ahvolidan qat'iy nazar ariza topshirishlarini va qabul qilingan, katta moliyaviy yordamga muhtoj bo'lgan har qanday talabaga yordam berishda qat'iy pozitsiyaga ega bo'lishlarini xohlashadi.

Xozirgi kunda rivojlangan xorijiy davlatlar o'rtasida talabalar almashinuv dasturlari joriy qilingan va turli grant dasturlari ham mavjud bo'lib ulardan Polshaning Vistula universiteti "Merit" grant dasturiga to'xtalib o'tamiz.

Unda butun dunyodan bakalavriatura va magistratura uchun nomzodlar ishtirok etishi mumkin. 2023–2024 o'quv yili uchun jami 70ta talabaga grant ajratiladi. Dastur Vistula universiteti va Vistula Hospitality maktabida o'qishni va elchi sifatida faoliyat yuritishni xohlovchi talabalarga moliyaviy yordam beradi. AQSH da Global Ugrad

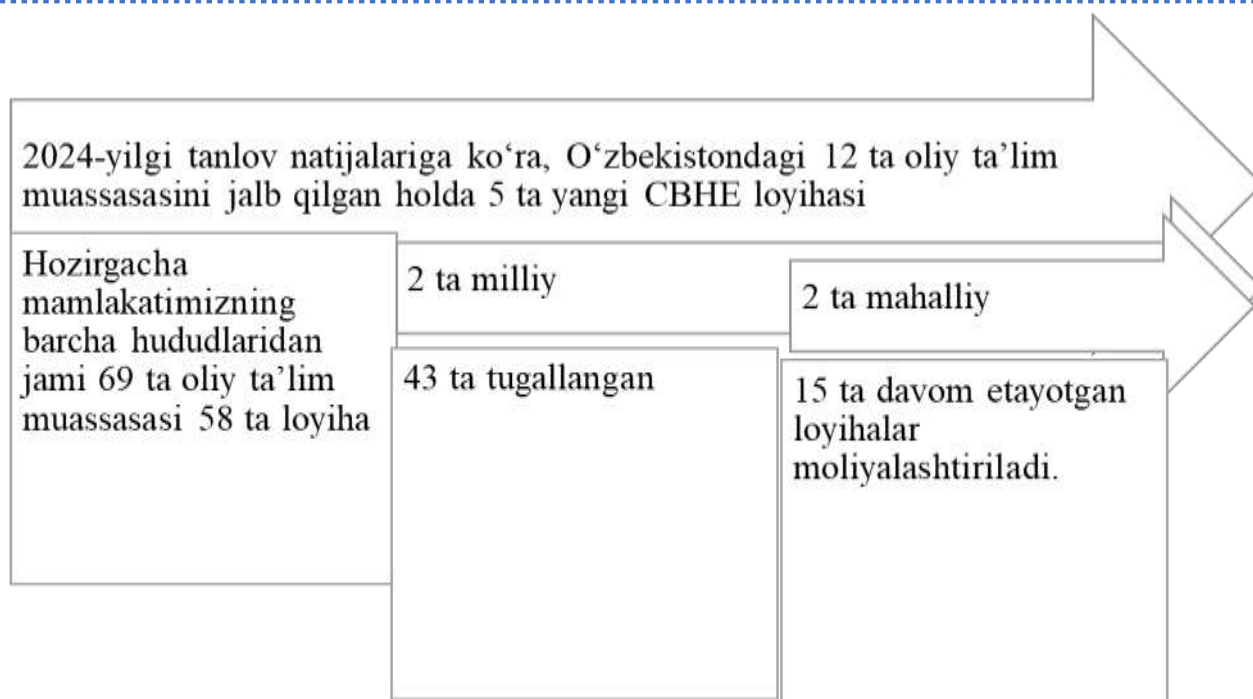
to'liq moliyalashtirilgan dastur hisoblanib unda nomzodlar kamida IELTS 6.0 sertifikatiga yoki xalqaro miqyosda tan olingan unga tenglashtirilgan boshqa sertifikatga ega bo'lishi kerak. GPA baholari minimum 90% bo'lishi talab qilinadi. Xozirgi kunda barcha oliy ta'lim tashkilotlari ta'lim sifatini oshirish xalqaro reyting darajasini oshirish maqsadida turli xorijiy mamlakatlarning soha yo'nalishida uzviy hamkorlikni yo'lga qo'yish jadal rivojlandi. Bu albatta ta'lim tizimida yanada yangi imkoniyatlarning bo'lishiga turtki bo'ladi.

Yana bir Xorijda o'qish uchun yetakchi dasturlarga nazar soladigan bo'lsak:

ERASMUS: (Yevropa Ittifoqi) Erasmus+ moliyalashtirilgan dastur hisoblanib, Yevropa davlatlari o'rtasida talabalar va xodimlarning harakatchanligini qo'llab-quvvatlaydi. Bu qisqa muddatli va to'liq darajadagi almashinuv dasturlari uchun imkoniyatlarni taqdim etadi. Dastur ko'plab fanlarni qamrab oladi va talabalarga moliyaviy yordam beradi. Erasmus+ dasturi ta'lim, professional ta'limni rivojlantirish, yoshlarni kamolotga yetkazish va sportni rivojlantirish sohalari bo'yicha Yevropa Ittifoqining dasturi hisoblanadi. Dasturda talabalar, ilmiy xodim va o'qituvchilar o'zaro almashinuvi hamda oliy ta'lim muassasalari uchun bir qator imkoniyatlarni taklif qiladi. Erasmus+ dasturiga hamkor davlatlardan butun dunyo mamlakatlari shu jumladan O'zbekiston ham kiradi.

Shu jumaladan ERASMUS+ dasturiga doir quyidagi ma'lumotlarni ham kiritishimiz mumkin: Erasmus+ Oliy ta'limda salohiyatni oshirish - CBHE loyihalari oliy o'quv yurtlarida: Erasmus+ dasturining oxirgi yillardagi uchta tanlovi (2022, 2023, 2024) doirasida axborot kampaniyasi loyiha yo'nalishlari va ta'lim sohasining xilma-xilligiga, shuningdek, ilgari Yevropa Ittifoqi dasturlarida ishtirok etmagan OTMlarning yangi kelgan fakultetlari, bo'limlari, bo'limlarini jalb qilishga qaratilgan.

2-rasm. Moliyalashtirilgan loyihalar⁴

Yangi tanlangan loyihalar bandlikni oshirish, barqaror qishloq xo'jaligi tizimlari, talabalar harakatchanligi, ECTS, muhandislik, keng qamrovli ta'lim, ta'limda innovatsiyalar, barqaror rivojlanish maqsadlari - sifatli ta'lim, atrof-muhit barqarorligi, universitet va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikka hissa qo'shadi. Erasmus+ Xalqaro kredit mobilligi (ICM) doirasida oliy ta'lim muassasalari talabalari va xodimlari ishtirokida OTMLlarda o'qitish yoki ta'lim almashinuvi, shuningdek, amaliyot o'tashda ishtirok etish imkoniyatini taqdim etadi. 2014-2020-yillarda O'zbekistondagi oliy ta'lim muassasalari 3000 dan ortiq xodimlar, akademiklar va talabalarning mobilligini qo'llab-quvvatlovchi 649 ta xalqaro kredit mobilligi sherikligidan foyda ko'rdilar, bu Markaziy Osiyo uchun mintaqaviy byudjetning 31 foizini tashkil qiladi. So'nggi 2 ta tanlov doirasida O'zbekistonning 93 ta universiteti va Erasmus+ dasturiga aloqador 33 ta davlatdan 28 ta davlat universitetlari o'rtasida 603 ta ICM hamkorligi o'rnatildi, bunda Turkiya (102), Polsha (96), Ruminiya (68), Ispaniya (67), Italiya (44), Germaniya (34), Gretsiya (33) yetakchi rol o'ynaydi. Erasmus Mundus Joint Masters (EMJMs) butun dunyo bo'ylab magistr'larga Yevropa Ittifoqi tomonidan moliyalashtiriladigan stipendiyalarni taqdim etadi. 2021-yilda joriy etilgan Erasmus Mundus Design Measures (EMDM) qo'shma dasturlar ustida ishlash va EMJMga tayyorgarlik loyihalari hisoblanadi. Hozirgacha O'zbekiston OTMLari EMDM loyihalarida ishtirok etmagan. Jean Monnet Actions yo'nalishi doirasida Yevropa Ittifoqi va uning siyosati haqida tushuncha va bilimlarni oshirishga qaratilgan Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti va Toshkent davlat iqtisodiyot universitetida ikkita Jean Monnet Excellence markazi mavjud. Hozirgi kunga qadar Toshkent,

⁴ Muallif tomonidan tuzildi

Samarqand va Buxoro viloyatlaridagi 7 ta OTMlarda 17 ta Jean Monnet loyihasi moliyalashtirildi⁵. ERASMUS+ dasturiga keladigan bo'lsak bu albatta talabalarda hamda professor-o'qituvchilarda dolzarb mavzularda loyihalar taqdim qilishni va ushbu loyihalar ustida grant yutib olishga yordam beruvchi dastur hisoblanadi.

Fulbright Program (Amerika Qo'shma Shtatlari): Fulbright dasturi AQSh hukumati tomonidan homiylik qilinadigan asosiy xalqaro ta'lim almashinuvi dasturidir. Bu talabalar, olimlar va mutaxassislar uchun xorijda o'qish, o'qitish, tadqiqot olib boorish va xorijiy hamkasblar uchun AQShga kelishga stipendiyalar beradi. Fulbright veb-sayti turli dasturlar va muvofiqlik mezonlari haqida ma'lumot beradi.

DAAD (Germaniya Akademik almashinuv xizmati): DAAD xalqaro talabalar uchun Germaniyada o'qishga keng ko'lamli stipendiya va grantlarni taklif etuvchi dastur hisoblanadi. Dasturlarga qisqa muddatli o'qish tashriflari, ilmiy izlanishlar va to'liq darajadagi dasturlar kiradi.

AIESEC Exchange Program AIESEC notijorat tashkilot bo'lib, yoshlar almashinuv dasturlari va amaliyot o'tashlariga yordam beradi. Bu dastur talabalarga ko'ngilli bo'lish yoki xorijda ishlash, amaliy tajriba va madaniy ta'sir o'tkazish imkoniyatini beradi.

ISEP (International Student Exchange Programs): ISEP 50 dan ortiq mamlakatlardagi 300 dan ortiq universitetlardan iborat tarmoq bo'lib, talabalar almashinuvi dasturlarini osonlashtiradi. Dastur keng ko'lamli o'quv fanlarini taklif etadi va talabalarga bir semestr yoki to'liq o'quv yili davomida xorijda o'qish imkonini beradi. Bu albatta xorijiy rivojlangan davlatlar miqyosida ko'rib chiqilgan dasturlar hisoblanadi.

Respublikamizda 2024-2025 o'quv yilida talabalarga beriladigan grantlar ikki xil turda ya'ni: ijtimoiy rag'batlantiruvchi va ta'lim granti turlariga ajratilmoqda.

1. Ijtimoiy rag'batlantiruvchi ta'lim granti qonunchilikda belgilangan imtiyoz bo'yicha davlat granti asosida va maqsadli qabul doirasida talabalikka qabul qilingan talabalarga, shuningdek, tarmoq va sohalarning, davlat organlari va tashkilotlarining grantlari sohiblari uchun ajratiladi. Ular bu grantni to'liq tugatguncha saqlab qoladi.
2. Ta'lim granti esa umumiy kvota doirasida talabalikka qabul qilinadigan yoshlarga 1 yilga beriladi, keyingi yildan yana bilimli talabalarning o'zlashtirishiga qarab taqsimlanadi.

Xususan, yurtimizda ta'lim sifatini oshirishga doir salmoqli ishlar olib borilmoqda.

Talabalarning moliyaviy yordami oliy ta'lim olish imkoniyati va sifatini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Butun dunyoda talabalar motivatsiyasi, muvaffaqiyat darajasi va ta'lim olish imkoniyatiga ta'sir qiluvchi turli xil moliyaviy yordam modellari

⁵ <https://www.eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan/milliy-erasmus>

mavjud. Ta'lim tizimini isloh qilishga intilayotgan O'zbekiston xorijiy mamlakatlar tajribasidan qimmatli saboq olishi mumkin. Ushbu paragrafda biz xorijiy mamlakatlardagi talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'sirini ko'rib chiqamiz hamda O'zbekistonga tegishli tavsiyalarni beramiz.

Davlatimiz rahbarining - O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi farmoni⁶ ta'lim tizimini rivojlantirish borasida tub burilish yasadi. Mazkur Farmonda yurtimizdagi oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish ustuvor maqsad etib belgilandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Birlashgan Arab Amirliigi davlatiga joriy yilning mart oyida amalga oshirgan rasmiy tashrifi doirasida ustuvor sohalarda amaliy hamkorlikni rivojlantirish bo'yicha kelishuvlarga erishildi. Shuningdek, BAAda O'zbekistonning yuqori martabali hukumat delegatsiyasi o'rtasida strategik sheriklik munosabatlarini faollashtirish bo'yicha ikki mamlakat davlat ishlarida bilim va tajriba almashish orqali uchrashuv bo'lib o'tdi.

Dasturlash sohasida, "Dubai Future Foundation" jamg'armasi bosh direktorining o'rinbosari Abdulaziz Al-Jazairi jamg'armaning "One Million Arab Coders" loyihasini O'zbekistonga eksport qilish imkoniyatlarini o'rganib chiqish taklifini bildirdi. Ishchi guruh ushbu konsepsiyani o'zbek kontekstiga moslashtirish va "One Million Khorezmi Coders" nomli mahalliy tashabbusni amalga oshirish uchun yuqori darajadagi rejani ishlab chiqdi. "One Million Arab Coders" - bu eng yaxshi talabalar va murabbiylar uchun ish o'rinlari, mukofotlar va stipendiyalarni taqdim etadigan umummilliy ta'lim dasturi hisoblanadi.

Ushbu tashabbus yosh avlodni kelajakda dasturlashni o'rganish orqali mehnat bozori uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan ta'minlashga qaratilgan. Dasturning maqsadi raqamli texnologiyalar bo'yicha kadrlarni tayyorlash, ularni raqamli transformatsiya orqali kelajakni yosh avlodni tushunish va boshqarish uchun zarur bo'lgan barcha usul va vositalar bilan jihozlash hisoblanadi.

Yurtimizda barcha sohalarda iqtisodiy islohotlar o'tkazish davrida ta'lim tizimini moliyaviy sog'lomlashtirishning strategik yo'nalishi, byudjetdan tashqari mablag'lar, ya'ni tadbirkorlik faoliyatidan mablag'larni jalb etish hisobiga moliyalashtirishning yangi manbaidan foydalanish hisoblanadi. Bu chora ta'limni jahon miqyosida

⁶ 2019-yil 8-oktabr, PF-5847-son Farmoni O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi

rivojlantirishning ob'yektiv qonuniyati hisoblanadi⁷. Shunday ekan, O'zbekistonda ta'lim tizimining moliyaviy boshqaruvini takomillashtirish orqali malakali mutaxassislar tayyorlashning yangicha boshqaruv tuzilmalarini tashkil etish va boshqaruvning zamonaviy shakl va usullaridan foydalanish dolzarb muammolardan biri deb aytish mumkin. Buning uchun, avvalo, ta'lim tizimini davlat tomondan moliyaviy qo'llab quvvatlash, mavjud mablag'lardan samarali foydalanish hamda oliy ta'lim muassasalariga byudjetdan tashqari mablag'larni jalb etishni takomillashtirish muhim o'rin tutadi.

Negaki, ta'lim muassasalarini yetarlicha mablag' bilan ta'minlamay turib, sifatli ta'lim tizimini talab etish oxir-oqibatda ushbu soha samaradorligiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatishi mumkin. Byudjetdan tashqari mablag'larni jalb qilish yo'nalishlari va usullarini qo'llashda ta'lim sohasi rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimini o'rganish va mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy ahvolidan kelib chiqqan holda, o'zimizga moslashtirib, xorij tajribasidan foydalanish maqsadga muvofiq deb o'ylayman. Ta'lim tizimi rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasidan bizga ma'lumki, AQSH va Yevropa mamlakatlarida aksariyat ta'lim muassasalari xususiy tarzda ochilgan yoki bo'lmasa mamlakatdagi birorta yirik korporatsiyalari vasiyligida ochilgan. Bu esa ta'lim muassasalarini bir nechta manbalar hisobiga moliyalashtirilishiga olib keladi.

Qolaversa, turli xil grant dasturlar, turli xil ta'lim va konsalting xizmatlari hamda homiylik asosida qo'shimcha mablag'larni jalb qilish lozim. Bu jarayonlarga bevosita ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilari va ishchi-xodimlarini ham jalb qilish mumkin. Hozir ko'plab davlatlarda natijaga qarab moliyalashtirish tartibi ta'lim tizimiga keng joriy etilmoqda. Bunda byudjet mablag'larini ajratish ma'lum bir maqsadga erishishga qaratiladi. Odatda, byudjet mablag'lari bitiruvchilar sonidan kelib chiqqan holda ajratiladi. Daniya, Finlyandiya, Isroil, Gollandiya kabi bir qator davlatlarda shunday moliyalashtirish tartibi joriy qilingan.

Rivojlangan jahon mamlakatlarning ayrimlarida oliy o'quv yurtlariga kirish uchun hech qanday imtiyozlar belgilanmagan, ayrimlarida esa fuqarolar uchun bir qancha imtiyozlar ajratib berilgan. Oliy ta'limdagi imtiyozlarni Germaniya misolida ko'rib chiqadigan bo'lsak: Germaniya fuqarolari, xususan, Germaniyada o'rta ta'limni tamomlaganlar, davlat universitetlariga hujjat topshirishda ma'lum imtiyozlardan foydalanishlari mumkin. Bu imtiyozlar, birinchi navbatda, mahalliy aholining oliy ta'lim olish imkoniyatini osonlashtirishga qaratilgan.

Quyidagi mazkur imtiyozlarning turlari keltirilgan:

1) Kvota va ajratilgan joylar: Ba'zi nemis universitetlari mahalliy aholi uchun mavjud o'rinlarning ma'lum foizini saqlab qo'yishadi, ya'ni qabul kvotasining bir qismi mahalliy yoki shtatdan kelgan abituriyentlar uchun maxsus ajratiladi. Bu

⁷ Byudjetdan tashqari mablag'lar topish bo'yicha xorijiy tajribalar. Byudjetdan tashqari mablag'lar topish faoliyati yo'nalishlari. Yo'ldasheva Muhayyo Saparbayevna

mahalliy fuqarolarning o‘qishga kirishda adolatli imkoniyatga ega bo‘lishini ta‘minlash uchun amalga oshiriladi.

2) Ba‘zi dasturlar uchun ustuvorlik: Ba‘zi hollarda Germaniya fuqarolariga mahalliy mehnat bozori yoki jamiyat ehtiyojlarini qondirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan maxsus daraja dasturlariga qabul qilishda ustuvorlik berilishi mumkin. Bu ko‘pincha o‘qitish, tibbiyot yoki talab yuqori bo‘lgan boshqa sohalar bilan bog‘liq dasturlarda ko‘rinadi.

3) Mintaqaviy qabul siyosati: Germaniyaning ayrim shtatlari universitet bilan bir xil shtatda yashovchi abituriyentlarga ustunlik berib, mintaqaviy qabul siyosatini amalga oshirdi. Bu mahalliy ta‘limni qo‘llab-quvvatlash va talabalarni o‘z davlatlarida o‘qishga undash uchun amalga oshiriladi.

4) Quyi Numerus Clausus (NC) talablari: Qabul qilish cheklovlari bo‘lgan dasturlarda (Numerus Clausus) Germaniya fuqarolari xalqaro yoki mahalliy bo‘lmagan abituriyentlarga nisbatan pastroq talablarga ega bo‘lishi mumkin. Bu dastur va universitetga qarab farq qilishi mumkin. Shuni ta‘kidlash kerakki, bu imtiyozlar universal emas va Germaniyadagi universitetlar va shtatlar o‘rtasida farq qilishi mumkin. Qabul qilish talablari va siyosatlari vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishi mumkin, shuning uchun Germaniya fuqarolari uchun imtiyozlar va qabul mezonlari bo‘yicha eng aniq va dolzarb ma‘lumotlarni olish uchun maxsus universitet veb-saytiga murojaat qilish yoki ularning qabul komissiyasiga murojaat qilish yaxshiroqdir. Ya‘ni belgilangan imtiyozlar barcha universitetlar uchun amal qilmaydi.

Janubiy Koreyada mahalliy fuqarolarning universitetga kirishiga ta‘sir qilishi mumkin bo‘lgan muayyan qonuniy imtiyozlar va qoidalar mavjud.

- Muntazam qabul: Janubiy Koreya universitetlarida odatda mahalliy talabalar uchun kvota mavjud bo‘lib, ular muntazam qabul deb nomlanadi. Ushbu kvotalar mahalliy fuqarolar uchun ma‘lum miqdordagi o‘rinlarni ajratib, ularga xalqaro talabnoma beruvchilarga nisbatan imtiyozli rejimni taqdim etadi. Muntazam qabullar kollejga kirish milliy imtihoniga asoslanadi, ya‘ni Kollejning o‘qish qobiliyati testi (CSAT), shuningdek, o‘rta maktab baholari va darsdan tashqari mashg‘ulotlar kabi boshqa mezonlar.

- Maxsus qabul: Janubiy Koreya universitetlarida muntazam qabullardan tashqari, mahalliy fuqarolarning muayyan guruhlar uchun maxsus qabul yo‘llari yoki kvotalar bo‘lishi mumkin. Ushbu maxsus qabullar sport yutuqlari, badiiy iste‘dodlar yoki boshqa ajoyib qobiliyatlar kabi omillarga asoslanishi mumkin. Masalan, sportchilar, musiqachilar yoki kam ta‘minlangan abituriyentlar uchun alohida qabul yo‘llari bo‘lishi mumkin.

- Mintaqaviy imtiyozlar: Janubiy Koreyaning ba‘zi universitetlari mamlakatning muayyan mintaqalari yoki viloyatlaridan kelgan abituriyentlarga ustunlik beradi. Ushbu mintaqaviy imtiyozlar kam rivojlangan hududlardagi talabalar

uchun ta'lim olish imkoniyatlarini rag'batlantirishga qaratilgan va mahalliy fuqarolarga qabul qilishda ustunlik berishi mumkin.

- Milliy stipendiyalar: Janubiy Koreya hukumati akademik iqtidorli talabalarga moliyaviy yordam ko'rsatadigan Koreya hukumati stipendiya dasturi (KGSP) deb nomlanuvchi Milliy stipendiyalarni taklif qiladi. Ushbu stipendiyalar asosan mahalliy fuqarolar uchun mavjud bo'lib, ular Koreyaning belgilangan universitetlarida bakalavriat va magistraturada o'qish uchun ishlatilishi mumkin.

Janubiy Koreyada ham xuddi Germaniya amaliyoti singari qabul qilish siyosati va qoidalari vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin va amaliyot Janubiy Koreyadagi universitetlar orasida farq qilishi mumkin. Shu sababli, fuqarolar uchun qabul qilish imtiyozlari va mezonlari bo'yicha eng aniq va dolzarb ma'lumotlarni olish uchun maxsus universitet veb-saytiga murojaat qilish yoki ularning qabul komissiyasiga murojaat qilish tavsiya etiladi. Bu albatta yurtimizdagi universitetlarga qabul qilish jarayonida ham shu holatlar mavjudligini ko'rsatadi.

Yaponiyada universitetga kirishda mahalliy fuqarolar uchun qonuniy imtiyozlar mavjud emas. Qabul jarayoni odatda akademik malaka va kirish imtihonlariga asoslanadi, bunda ham Yaponiya fuqarolariga, ham xalqaro talabalari uchun teng muomala qilinadi.

Yaponiyadagi milliy universitetlar: Yaponiyadagi milliy universitetlar hukumat tomonidan moliyalashtiriladi va ular ham yapon, ham xalqaro talabalar uchun ochiq. Milliy universitetlarga kirish talablari odatda standartlashtirilgan kirish imtihonlariga asoslanadi, masalan, Universitetga kirish uchun Milliy markaz testini topshiradilar. Ushbu imtihonlar yapon tili, matematika, tabiatshunoslik va ijtimoiy fanlar bo'yicha bilimlarni baholaydi.

Yaponiyadagi xususiy universitetlar: Yaponiyadagi xususiy universitetlar kirish imtihonlari, o'rta maktab baholari, suhbatlar va boshqa omillarni o'z ichiga olishi mumkin bo'lgan o'z qabul siyosati va mezonlariga ega. Ba'zi xususiy universitetlar qabul qilishda mintaqaviy yoki mahalliy omillarni hisobga olishi mumkin bo'lsa-da, bu imtiyozlar fuqarolikka emas, balki yashash joyi yoki maktab joylashuvi kabi omillarga asoslanadi.

Universitetga kirish imtihonlari: Kirish imtihonlari Yaponiyadagi ko'plab universitetlar uchun qabul jarayonida muhim rol o'ynaydi. Ushbu imtihonlar odatda standartlashtiriladi va akademik bilim va ko'nikmalarni baholaydi. Ular Yaponiya fuqarolari va muvofiqlik mezonlariga javob beradigan xalqaro talabalar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash uchun mo'ljallangan.

Yaponiyada ixtisoslashtirilgan qabul bo'lib: Yaponiyadagi ba'zi universitetlar ma'lum dasturlar yoki talabalar toifalari uchun ixtisoslashtirilgan qabul treklarini taklif qiladi. Ushbu dasturlarda o'ziga xos talabalar yoki imtiyozlar bo'lishi mumkin, masalan: sport, san'at yoki boshqa sohalarda ajoyib ko'nikmalarga ega bo'lgan

talabalar uchun iqtidorga asoslangan qabul. Biroq, bu imtiyozlar fuqarolikka bog‘liq emas va ularning fuqaroligidan qat‘iy nazar, barcha talabnoma beruvchilar uchun ochiqdir⁸.

Rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasini tahlil qiladigan bo‘lsak, ularda asosan oliy ta‘lim muassasalariga kirish uchun imtiyozlar deyarli ajratilmagan hisoblanadi. Barcha fuqarolar oliy o‘quv yurtlariga kirishda bir xil huquqqa ega. Xorijiy davlatlar tajribasidan kelib chiqqan holda bizning oliy o‘quv yurtlariga kirish yuzasidan belgilangan imtiyozlar bo‘yicha qonunchiligimizga bir qator takliflarni bildirishimiz mumkin. Rivojlangan davlatlardagi oliy ta‘lim tizimi va unga ko‘ra qabul hamda talabalar uchun yaratilgan maxsus sharoitlar bizning mamlakatimizda va qonunchiligimizda belgilangan shart-sharoitlar to‘g‘risida ham so‘z yuritishimiz mumkin. Ushbu ta‘lim tizimlari orasida Garvard ta‘lim tizimi xususida ham so‘z yuritishimiz maqsadga muvofiq hisoblanadi. Negaki Garvard mamlakatdagi eng nufuzli o‘quv maskanlaridan biri sifatida tanilgan. Garvard universiteti nomini eshitishning o‘ziyoq e‘tiborni tortadi. Garvard dunyodagi eng yuqori sifatli ta‘lim dargohlaridan biri sifatida dunyoga tanilgan. Uning ta‘lim standartlari hech kimdan kam emas va Garvardda o‘qiydigan talabalarga dunyodagi eng yaxshi professorlar dars berishi kafolatlanadi. Bu dargoh 3,700 dan ortiq kurslarni taklif etadi, talabalar jahon darajasidagi laboratoriyalar va tadqiqot markazlarida o‘qish imkoniyatiga ega.

Garvardning akademik muhiti talabalarga eng yaxshi ta‘lim muhitini taqdim etadi. Sinf kattaligi ham o‘quvchilarning muvaffaqiyatiga hissa qo‘shadi. Bu talabalarga professorlardan ko‘proq individual e‘tibor olish imkonini beradi. Ularning talabalar va o‘qituvchilar nisbati 7:1 ni tashkil etadi, bu ham talabalarga yanada diqqatli o‘quv muhitini yaratib beradi. Garvardda ta‘lim olish oson emas, lekin talabalar o‘zlarining kelajakdagi karyeralarida ustun bo‘lishlari kerak bo‘lgan narsalarni aniq bilib, Garvardni tark etadilar. Garvardni tugatgan talabalar eng muvaffaqiyatli martabalarga ega bo‘lishadi. Garvardning ko‘plab mashhur bitiruvchilari bo‘lgan, jumladan, Ralf Valdo Emerson, Tommi Li Jons, Natali Portman, Jon Kennedi, Al Gor, Barak Obama va Bill Geyslar hisoblanadi.

Garvardda saxovatli moliyaviy yordam dasturi mavjud bo‘lib, mazkur dastur moliyaviy muammosi mavjud talabaga ko‘maklashadi. Ularning moliyaviy yordam dasturi ehtiyojga asoslangan va ko‘plab talabalar uchun Garvardda o‘qish narxi mahalliy yoki shtat kollejida o‘qish bilan bir xil yoki kamroq bo‘ladi Garvard ma‘lumotlariga ko‘ra, oilalarning 20 foizi o‘qish uchun hech qancha to‘lamaydi va talabalarning 55 foizi Garvard stipendiyasi yordamini oladi. Agar talaba Garvardga qabul qilinsa, lekin to‘liq o‘qish uchun pul to‘lay olmasa, u darhol universitet bilan

⁸ Siyosatshunoslik, huquq va xalqaro munosabatlar jurnali 68 http://t.me/sciencebox_official

bog'lanib, moliyaviy yordam bo'limi bilan hamkorlik qilishi va mavjud variantlarni muhokama qilishi mumkin.

Garvard universitetga qabul qilishni hech qachon moliyaviy yordam zarurligi bilan asoslamaydi. Talabani universitetga qabul qilishda bu hech qachon hisobga olinmaydi. Ular har kimning moliyaviy ahvolidan qat'iy nazar ariza topshirishlarini va qabul qilingan, katta moliyaviy yordamga muhtoj bo'lgan har qanday talabaga yordam berishda qat'iy pozitsiyaga ega bo'lishlarini xohlashadi.

Xozirgi kunda rivojlangan xorijiy davlatlar o'rtasida talabalar almashinuv dasturlari joriy qilingan va turli grant dasturlari ham mavjud bo'lib ulardan Polshaning Vistula universiteti "Merit" grant dasturiga to'xtalib o'tamiz.

Unda butun dunyodan bakalavriatura va magistratura uchun nomzodlar ishtirok etishi mumkin. 2023–2024 o'quv yili uchun jami 70ta talabaga grant ajratiladi. Dastur Vistula universiteti va Vistula Hospitality maktabida o'qishni va elchi sifatida faoliyat yuritishni xohlovchi talabalarga moliyaviy yordam beradi. AQSH da Global Ugrad to'liq moliyalashtirilgan dastur hisoblanib unda nomzodlar kamida IELTS 6.0 sertifikatiga yoki xalqaro miqyosda tan olingan unga tenglashtirilgan boshqa sertifikatga ega bo'lishi kerak. GPA baholari minimum 90% bo'lishi talab qilinadi. Xozirgi kunda barcha oliy ta'lim tashkilotlari ta'lim sifatini oshirish xalqaro reyting darajasini oshirish maqsadida turli xorijiy mamlakatlarning soha yo'nalishida uzviy hamkorlikni yo'lga qo'yish jadal rivojlandi. Bu albatta ta'lim tizimida yanada yangi imkoniyatlarning bo'lishiga turtki bo'ladi.

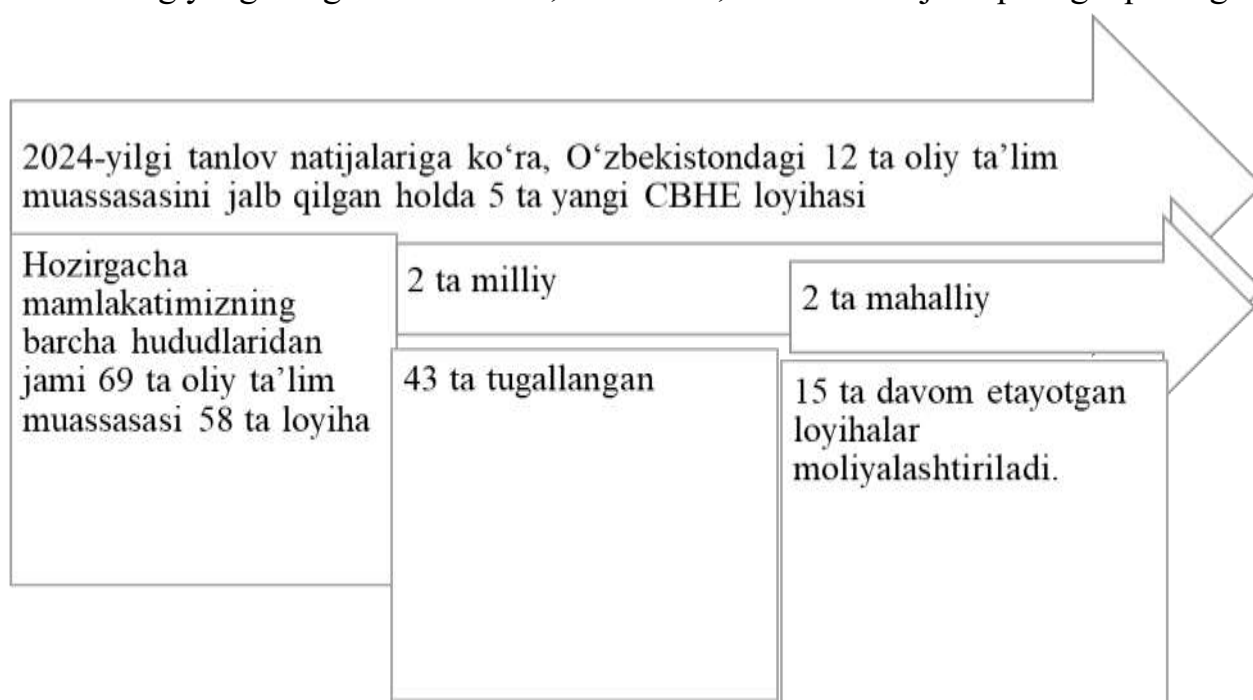
Yana bir Xorijda o'qish uchun yetakchi dasturlarga nazar soladigan bo'lsak:

ERASMUS: (Yevropa Ittifoqi) Erasmus+ moliyalashtirilgan dastur hisoblanib, Yevropa davlatlari o'rtasida talabalar va xodimlarning harakatchanligini qo'llab-quvvatlaydi. Bu qisqa muddatli va to'liq darajadagi almashinuv dasturlari uchun imkoniyatlarni taqdim etadi. Dastur ko'plab fanlarni qamrab oladi va talabalarga moliyaviy yordam beradi. Erasmus+ dasturi ta'lim, professional ta'limni rivojlantirish, yoshlarni kamolotga yetkazish va sportni rivojlantirish sohalari bo'yicha Yevropa Ittifoqining dasturi hisoblanadi. Dasturda talabalar, ilmiy xodim va o'qituvchilar o'zaro almashinuvi hamda oliy ta'lim muassasalari uchun bir qator imkoniyatlarni taklif qiladi. Erasmus+ dasturiga hamkor davlatlardan butun dunyo mamlakatlari shu jumladan O'zbekiston ham kiradi.

Shu jumaladan ERASMUS+ dasturiga doir quyidagi ma'lumotlarni ham kiritishimiz mumkin: Erasmus+ Oliy ta'limda salohiyatni oshirish - CBHE loyihalari oliy o'quv yurtlarida: Erasmus+ dasturining oxirgi yillardagi uchta tanlovi (2022, 2023, 2024) doirasida axborot kampaniyasi loyiha yo'nalishlari va ta'lim sohasining

xilma-xilligiga, shuningdek, ilgari Yevropa Ittifoqi dasturlarida ishtirok etmagan OTMlarning yangi kelgan fakultetlari, bo‘limlari, bo‘limlarini jalb qilishga qaratilgan.

2-rasm. Moliyalashtirilgan loyihalar⁹

Yangi tanlangan loyihalar bandlikni oshirish, barqaror qishloq xo‘jaligi tizimlari, talabalar harakatchanligi, ECTS, muhandislik, keng qamrovli ta’lim, ta’limda innovatsiyalar, barqaror rivojlanish maqsadlari - sifatli ta’lim, atrof-muhit barqarorligi, universitet va korxonalar o‘rtasidagi hamkorlikka hissa qo‘shadi. Erasmus+ Xalqaro kredit mobilligi (ICM) doirasida oliy ta’lim muassasalari talabalari va xodimlari ishtirokida OTMlarda o‘qitish yoki ta’lim almashinuvi, shuningdek, amaliyot o‘tashda ishtirok etish imkoniyatini taqdim etadi. 2014-2020-yillarda O‘zbekistondagi oliy ta’lim muassasalari 3000 dan ortiq xodimlar, akademiklar va talabalarning mobilligini qo‘llab-quvvatlovchi 649 ta xalqaro kredit mobilligi sherikligidan foyda ko‘rdilar, bu Markaziy Osiyo uchun mintaqaviy byudjetning 31 foizini tashkil qiladi. So‘nggi 2 ta tanlov doirasida O‘zbekistonning 93 ta universiteti va Erasmus+ dasturiga aloqador 33 ta davlatdan 28 ta davlat universitetlari o‘rtasida 603 ta ICM hamkorligi o‘rnatildi, bunda Turkiya (102), Polsha (96), Ruminiya (68), Ispaniya (67), Italiya (44), Germaniya (34), Gretsiya (33) yetakchi rol o‘ynaydi. Erasmus Mundus Joint Masters (EMJMs) butun dunyo bo‘ylab magistrarga Yevropa Ittifoqi tomonidan moliyalashtiriladigan stipendiyalarni taqdim etadi. 2021-yilda joriy etilgan Erasmus Mundus Design Measures (EMDM) qo‘shma dasturlar ustida ishlash va EMJMga tayyorgarlik loyihalari hisoblanadi. Hozirgacha O‘zbekiston OTMlari EMDM loyihalarida ishtirok etmagan. Jean Monnet Actions yo‘nalishi doirasida Yevropa Ittifoqi va uning siyosati haqida tushuncha va bilimlarni oshirishga qaratilgan Jahon

⁹ Muallif tomonidan tuzildi

iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti va Toshkent davlat iqtisodiyot universitetida ikkita Jean Monnet Excellence markazi mavjud. Hozirgi kunga qadar Toshkent, Samarqand va Buxoro viloyatlaridagi 7 ta OTMlarda 17 ta Jean Monnet loyihasi moliyalashtirildi¹⁰. ERASMUS+ dasturiga keladigan bo'lsak bu albatta talabalarda hamda professor-o'qituvchilarda dolzarb mavzularda loyihalar taqdim qilishni va ushbu loyihalar ustida grant yutib olishga yordam beruvchi dastur hisoblanadi.

Fulbright Program (Amerika Qo'shma Shtatlari): Fulbright dasturi AQSh hukumati tomonidan homiylik qilinadigan asosiy xalqaro ta'lim almashinuvi dasturidir. Bu talabalar, olimlar va mutaxassislar uchun xorijda o'qish, o'qitish, tadqiqot olib boorish va xorijiy hamkasblar uchun AQShga kelishga stipendiyalar beradi. Fulbright veb-sayti turli dasturlar va muvofiqlik mezonlari haqida ma'lumot beradi.

DAAD (Germaniya Akademik almashinuv xizmati): DAAD xalqaro talabalar uchun Germaniyada o'qishga keng ko'lamli stipendiya va grantlarni taklif etuvchi dastur hisoblanadi. Dasturlarga qisqa muddatli o'qish tashriflari, ilmiy izlanishlar va to'liq darajadagi dasturlar kiradi.

AIESEC Exchange Program AIESEC notijorat tashkilot bo'lib, yoshlar almashinuv dasturlari va amaliyot o'tashlariga yordam beradi. Bu dastur talabalarga ko'ngilli bo'lish yoki xorijda ishlash, amaliy tajriba va madaniy ta'sir o'tkazish imkoniyatini beradi.

ISEP (International Student Exchange Programs): ISEP 50 dan ortiq mamlakatlardagi 300 dan ortiq universitetlardan iborat tarmoq bo'lib, talabalar almashinuvi dasturlarini osonlashtiradi. Dastur keng ko'lamli o'quv fanlarini taklif etadi va talabalarga bir semestr yoki to'liq o'quv yili davomida xorijda o'qish imkonini beradi. Bu albatta xorijiy rivojlangan davlatlar miqyosida ko'rib chiqilgan dasturlar hisoblanadi.

Respublikamizda 2024-2025 o'quv yilida talabalarga beriladigan grantlar ikki xil turda ya'ni: ijtimoiy rag'batlantiruvchi va ta'lim granti turlariga ajratilmoqda.

3. Ijtimoiy rag'batlantiruvchi ta'lim granti qonunchilikda belgilangan imtiyoz bo'yicha davlat granti asosida va maqsadli qabul doirasida talabalikka qabul qilingan talabalarga, shuningdek, tarmoq va sohalarning, davlat organlari va tashkilotlarining grantlari sohiblari uchun ajratiladi. Ular bu grantni to o'qishni tugatguncha saqlab qoladi.
4. Ta'lim granti esa umumiy kvota doirasida talabalikka qabul qilinadigan yoshlarga 1 yilga beriladi, keyingi yildan yana bilimli talabalarining o'zlashtirishiga qarab taqsimlanadi.

Xususan, yurtimizda ta'lim sifatini oshirishga doir salmoqli ishlar olib borilmoqda.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

¹⁰ <https://www.eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan/milliy-erasmus>

1. <https://daryo.uz/2023/05/30/Yangi-ozbekistonning-asosiy-ustuni-bilim-talim-va-tarbiya-boladi>
2. **28.01.2022 yildagi 60-son bilan tasdiqlangan Farmonida: 2022-2026 yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi**
3. **O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni**
4. O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini 2025-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida
5. <https://www.xabar.uz/tehnologiya/bir-million-xorazmiy-dasturchilari>